

Heima ella á ellisheimi!

ALDURSBÓLKURIN í Føroyum omanfyri 65 ár er javnt vaksin tey seinastu 20 árin. Hesin bólkur setur serliga stór krav til heilsuverkið, lutvíst tí, at sjúkurnar hjá teimum gomlu ofta vara longri, og ofta hava tey fleiri sjúkur ella brek samstundis og lutvíst tí, at tey hava trupult við at koma fyri seg aftur og verða sosialt tilpassaði eftir sjúkraleguna.

SO ER SPURNINGURIN hvussu vit útbýggja heilsuverkið. Skulu vit einans útbýggja við fleiri røktarheimum, ella skulu vit útbýggja heimarøktina, ella skulu vit gera bæði tvey? Hetta eru spurningar. Sosialur fer at seta sjúkrasystur, heimasjúkrasystur, heimahjálparum, starvsfólkum á røktarheimum, læknum, avvarðandi myndugleikum, politikarum o.o.

Í HESUM SAMBANDI ynskja vit at fáa eitt tjak í gongd um umrødda evnið, soleiðis at vit fáa lýst støðuna sum hon er í dag, og hvussu vit fáa bót um hesi viðurskiptini í framtíðini.

VIT HAVA sum er onga skipaða heimasjúkrarøkt í Føroyum. Tær 12, ið arbeiða sum heimasjúkrasystur, arbeiða undir tilvildarlíggum og vánalíggum arbeiðs- og lønarviðurskiptum. Á fleiri plássum eru als ongar heimasjúkrasystur, hóast tørvur er á teimum.

HVAT VIÐVÍKUR heilsusystur eru bert tvær, og tær arbeiða báðar í Tórshavn. Er tá tørvur á heilsusystur aðrastaðni enn í Tórshavn? Eisini tann spurningin fara vit at víðgera her í blaðnum.

HER ER SO talan um røktina av bæði komandi ættarliðnum, smábørnunum og tei eldra ættarliðnum. Tann dagur kemur tá «vit» eisini gerast gomul og hava røkt fyri neyðini.

VIT SETA fram spurningin enn einaferð. Hvussu skal henda røkt skipast. Skulu vit stíla móti fleiri institútiplássum ella skulu vit royna at hava tey gomlu heima? Ella skulu tey sjálvi sleppa at velja, antin tey vilja vera heima ella á einum ellisheimi.

HVØR ER tann bligasta loysnin? Hvar er tann besta loysnin? Fyri tey gomlu? Fyri samfelagið? Og hvar er so besta leiðin at ganga? Vónandi taka lesararnir undir við hesum tiltaki og vera við til at fáa málið lýst so væl sum gjørligt.

Vána umstøður hjá heimasjúkrasystrunum

Álit varð gjørt um skipan við heimasjúkrasystur í 1973 — hefur ligið í landsstýrinum síðani

Í dag eru 12 heimasjúkrasystur í Føroyum. Tær flestu arbeiða ikki uppá fulla tíð, og á fleiri plássum eru als ongar heimasjúkrasystur settar. Heimasjúkrasysturnar arbeiða undir ógvuliga tilvildarlíggum og vánalíggum arbeiðs- og lønarviðurskiptum.

«Best hevði verið, um øll kundu verið í sinum heimi longest gjørligt. Men sum nú er, tekur eingin ábyrgdina av sjúkrarøktini í heiminum».

Soleiðis taka nakrar sjúkrasystur til í eini vegleiðing um heimarøkt í blaðnum í dag. Tað er eingin lóg ella nøkur tilrættislegd skipan fyri heimasjúkrarøktina í Føroyum í dag. «Løv om hjemmesygeplejerskeordninger» kom í gildi í Danmark í 1973. Harumframt kom eisini lóg um heilsusystur í gildi í Danmark. Men «Denne lov gælder ikke for Færøerne».

Ligið á láni

Saman við einum áliti, sum varð gjørt um bæði heimasjúkrasystur og heilsusystur, hava lóginar til ligið í landsstýrinum til viðgerðar. Ætlanin hevur verið at fáa lagað tilikar skipanir til føroysk viðurskipti.

Men í dag, 1979, eru viðurskiptini júst tey somu, sum tey vóru fyri

sjei árum síðan. Heimasjúkrasysturnar verða settar rættlíg tilvildarlígg, antin av teimum einstøku kommununum ella sjúkrakøssunum.

Ymiskt lóntar

Heimasjúkrasysturnar verða ymiskt lóntar. Tær arbeiða nærum hvønn dag í vikuni, ofta fleiri tímar enn tær eru settar til at arbeiða og fáa ikki yvirtilarpening. Tær flestu eru tímáttentar og hetta ger, at tær fáa ongan starvsaldur, tær fáa heldur onga pensión og tað er ofta trupult at fáa fritíðaravloysarar, tí arbeiðið er lónt ov illa, og arbeiðs-umstøðurnar eru vánalíggar.

Tað eru kommunur og sjúkrakassarnir, sum bera útreiðslurnar av heimasjúkrarøktini. Men á summum plássum hava hvørki kommunur ella sjúkrakassar nakrar útreiðslur av heimasjúkrarøkt. Orsøkin er greið. Har er als eingin heimasjúkrarøkt, uttan tað sum sjúkrasystur, ið búgva á

plássinum, gera. Dømi um hetta eru t.d. allar bygdirnar í Vágnum. Á summum plássum í Føroyum eru tó skipaðar umstøður við heimasjúkrasystur.

Tað, sum tørvur er á í Føroyum í dag, er ein skipan við heimasjúkrasystur, ið hava ein dagligan leiðara. Í dag er eingin tilíkur.

Uppskot í 1961

Tað eru skjótt 20 ár síðani, at landslæknin, H. D. Joensen, kom fram við einum uppskoti um eina betri skipan við heimasjúkrasystur í Føroyum. Hetta uppskotið endaði hjá ríkisumboðnum og meira varð so ikki gjørt við tað. Í 1972 varð ein arbeiðsbólkur settur at koma við einum uppskoti um eina ný og samskipan av heimasjúkra-, skúla- og smábarnaheilsusysturum í Føroyum. Formaðurin í hesi nevnd var landslæknin sjálvur.

Álit í málinum varð latið landsstýrinum í 1973, har tað síðani hevur ligið til viðgerðar.

Í hesum áliti verður víst á, hvussu vánalígg viðurskiptini hjá m.a. heimasjúkrasystrunum eru og at okkum tørvur nógv fleiri heimasjúkrasystur.

Vit skulu her taka okkurt brot burtur úr álitinum, fyri at vísa støðuna

tá — og fyri størsta partin eisini í dag. Hóast álitið varð gjørt fyri sjei árum síðani, er støðan ikki nógv broytt í dag.

Royna at nýta hana sum best

«Við fáum undantøkum hava viðurskiptini hjá heimasjúkrasystrunum verið illa fyriskipað og mest at siga eftir tilvild. Har onkur sjúkrasystur hevur búið, hevur í summum støðum verið roynt at nýta hana sum best, tá ið til bar og tørvur var. Men nógv staðni var og er eingin rættlíg og tíðarhóskandi skipan, og «lønar»-viðurskiptini ofta heilt tilvildarlígg.

Heimasjúkrasystur eru í fleiri bygdam, men annars hjálpast bygdir — sjálvandi serliga avbygdur og útoyggjar — við tí, at læknin hevur okkurt álitisfólk (sjúkrasystur, um onkur er gift hagar, skiparalærdan mann ella okkurt skilafólk, sum læknin sjálvur hevur uppvant at geva t.d. innspæringar og medisín), sum hjálpir, tá ið ástandur.

Soleiðis var støðan tá, og soleiðis er hon fyri ein stóran part enn í dag. Fleiri fólk gerast gomul og tí er tørvurin á heimarøkt eisini størri í dag enn hann var áður.

Rættleiðing til grein um heimahjálp

Frá Dansk sygeplejeråd, Føroya deild, hevur blaðið fingið eina rættleiðing til tvær greinar, sum hava staðið í Sosialinum herfyri, um «heimahjálp og kallskipan í Viborg kommunu í Danmark».

«Í greinini verður greitt frá, hvussu skip-

anin við heimahjálpi heimasjúkrarøkt virkar í Danmark. Í greininum er fyri ein stóran part bert brúkt orðið heimahjálp um alla røkt, tey fólk fáa heima.

Tað rætta orðið at nýta í hesum sambandi

er HEIMARØKT, ið fevnir um bæði heimahjálpi og heimasjúkrarøkt.

Tað er nevniliga so í flestu kommunum í Danmark, at tey hava eina skipaða heimahjálpi og eina skipaða heimasjúkrasystur, ið báðar hava til uppgávu at hjálpa fólki, sum eru búgvandi heima.

Í Føroyum er støðan tann, at vit í dag hava eina skipaða heimahjálpi. Men vit hava onga skipaða heimasjúkrasystur, sum arbeiða í Føroyum í dag, eru fáar í tali, og tær arbeiða undir

heilt tilvildarlíggum arbeiðs- og lønarviðurskiptum.

Tað er bert gleðiligt, at blaðið vil skriva um heimarøkt. Men tað er skeiv mannagongd fyrst at greiða frá eini royndarskipan í Viborg í Danmark.

Vit meta tað vera meira umráðandi at greiða fyrst fæst á okkara egna viðurskiptum.

Vitultig er tað, at enn hava vit onga löggávu fyri heimasjúkrasystur í Føroyum.

DSR, Føroya Deild hevur arbeiðt við hesum máli í fleiri ár, og arbeiðt verður víðari við hesum

máli, til ein loysn er funnin».

Fyri DSR, Føroya Deild, Sólva Patursson og Anna Maria Persson

Okkara viðmerking:

Spell er tað, at hesi orðini: heimahjálpi, heimasjúkrarøkt og heimarøkt eru komin eitt sindur skeivt fyri í blaðnum. Verið tað tí rættað einaferð med alla (sí rættleiðing og vegleiðing á hesi blaðsíðuni) Gleðiligt er tó, um nevndu greinar kunnu vera við til at fáa skrivning og tjak í

gongd.

Lat tað tó vera sagt her, at tað einans hevur okkara áhuga at geva sakligar og reellar upplýsingar, hvat viðvikur øllum samfelagsviðurskiptum. Eftir førirumni sjálvsagt.

Ætlanin var at koma inn á eitt evni, nevniliga HEIMARØKT, sum vit halda hevur verið alt ov litið umrøtt í føroysku blaðnum. Tí fara vit eisini frammyvir at víðgera HEIMARØKTINA — kanska við serliga stórum áhuga — tí, sum vit skilja, her liggur nógv á láni.

jan